

samenleving, en Nederlands spraken. Het Afrikaanse verleden werd door de eerste generaties blijkbaar als een obstakel beschouwd voor een volwaardige deelname aan het leven in de kolonie. De Boachi's bezaten nog wel memorabilia van de stamvader, maar ook bij hen was er over hem verder vrij weinig bekend.

Opmerkelijk is de sterke identificatie met Ethiopië in de jaren 1930. Men praat uitgebreid over de Ethiopisch-Italiaanse oorlog, identificeert zich met het land als synoniem voor Afrika, waarbij een enkele zelfs verkondigt dat Haile Selassie 'haar keizer' is. Één familie denkt later uit Ethiopië te komen. Een andere familie denkt van een Zulu-prins af te stammen. Onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat de stamvader uit Dahomey komt. Deze identificatie met prominente Afrikaanse koninkrijken is een interessant fenomeen. Het doet denken aan de verering van Haile Selassie door de rastafari's en hun identificatie met Ethiopië. Maar de identificatie met Afrika gaat niet zo ver dat men zich interesseert voor het familieverleden. Pas in de jaren 1980 verandert die houding, als Indo-Afrikaanse Nederlanders elkaar en hun voorouders weer beginnen op te zoeken.

Helaas doen de auteurs geen poging deze vrijwel collectieve amnesie te duiden – noch wordt diep ingegaan op de vele multiraciale relaties van de *belanda hitam*. Men vraagt zich bij lezing af of hoe gebruikelijk het was dat hoogblonde jongens uit Friesland met een Indische of Indo-Afrikaanse bruid thuis kwamen. Hoe legden zij het eerste contact? En hoe was de huwelijksrelatie? Ging dat allemaal van een leien dakje, of waren er de nodige culturele verschillen te overbruggen? Andere vragen waar het boek geen antwoord op geeft: waarom werden zovele Afrikanen en hun nageslacht katholiek? Waarom niet Nederlands-hervormd? Jammer is ook het ontbreken van stambomen – veel van de geïnterviewden zijn aan elkaar verwant, of delen dezelfde stamvaders.

Kortom, het boek doet naar meer smaken, maar los daarvan is het een boeiende inleiding op een interessant vergeten aspect van de Nederlandse koloniale en migratiegeschiedenis, met fraaie portretten van de geïnterviewden. Hoewel geen historische studie als zodanig, zal het in de toekomst ongetwijfeld zijn waarde bewijzen als een momentopname van het historisch besef en de identiteitsbeleving van een bijzondere groep Nederlanders.

Henk Looijesteijn

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Marga Altena, *A true history full of romance. Mixed marriages and ethnic identity in Dutch art, news media, and popular culture (1883-1955)* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012) 183 p.
ISBN: 978-90-8964-425-1.

De rijke dochter van een beroemde Amsterdamse architect trouwt met een Chinese koopman. Een ongetrouwde moeder uit Den Haag wordt de echtgenote van een Mohawk opperhoofd in Canada. De eerste zwarte bewoner van Hengelo trouwt met het mooiste meisje van de stad. Het lijken verhalen uit een boek of een film, verhalen om bij weg te dromen, verhalen waar je meer over wilt weten. Dat vonden de tijdgenoten van deze drie Nederlandse vrouwen en hun buitenlandse echtgenoten ook. In dit mooi vormgegeven en rijk geïllustreerde boek analyseert Marga Altena hoe etnische

identiteit werd gerepresenteerd in teksten en beelden over deze gemengde huwelijken in nieuwsmedia, kunst en populaire cultuur.

Altena deed archiefonderzoek en interviews in Nederland, Saint Lucia, Canada, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Op grond van analyses van tijdschriften- en krantenberichten, reclamemateriaal, romans, een schilderij, foto's uit familiealbums, briefwisselingen, en interviews met familieleden en tijdgenoten schetst zij een sprekend en boeiend beeld van deze zes mensenlevens en de verhalen die over hun huwelijken zijn verteld.

Altena's analytische benadering is bijzonder, niet alleen door de rijke schakering aan bronnen waaruit ze put, maar vooral ook doordat zij expliciet ruimte inbouwt voor een actieve rol van de koppels zelf in de representatie van hun huwelijk en etnische identiteit. In de literatuur wordt algemeen verondersteld dat etnische minderheden het passieve onderwerp zijn van mediarepresentatie. Altena daarentegen laat zien dat gemarginaliseerde individuen invloed willen en kunnen uitoefenen op de manier waarop hun (etnische) identiteit in de media wordt gerepresenteerd.

Altena analyseert de representatie van de drie huwelijken in chronologische volgorde. Het eerste empirische hoofdstuk gaat over Mia Cuypers, dochter van de architect Abraham Cuypers, en Frederick Taen Err Toung, een handelaar in Oosterse producten uit Berlijn. Over hun huwelijk in 1886 worden tot de dag van vandaag verhalen verteld, waarin een beeld wordt geschetst van een schandelijk en tot mislukken gedoemd huwelijk tussen een koppig onbesuisd meisje en een opportunistische vreemdeling. Dat beeld is grotendeels gebaseerd op de roman *Blank en Geel* die Lodewijk van Deysel, een neef van Mia, in 1892 over het koppel schreef. Altena laat zien dat de rol van etnisch verschil in de conflicten in en over het huwelijk achteraf sterk is overdreven. Verschillen in religie en klasse waren minstens zo belangrijk voor het verzet van Mia's familie tegen het huwelijk, en niet Fredericks 'vreemdheid' maar zijn ontrouw waren aanleiding voor hun scheiding in 1897.

Het volgende hoofdstuk gaat over de Haagse Johanna van Dommelen en de Canadese Mohawk Angus Montour, die in 1906 trouwden. Johanna was ongehuwde moeder van een zoon toen ze Angus ontmoette in Den Haag, tijdens een 'indianenshow' waarin hij optrad. Altena laat zien dat Johanna in Canada, waar het koppel zich vestigde, minstens zo exotisch werd gevonden als haar echtgenoot: in krantenartikelen werden haar een adellijke afkomst en zelfs verwantschap met koningin Wilhelmina toegedicht. Johanna bewaakte dat beeld van een adellijke dame uit de Oude Wereld door zich niet als ongehuwde moeder maar als weduwe te presenteren. Altena beschrijft ook hoe Johanna en Angus de voortdurende publieke aandacht voor hun huwelijksleven gebruikten om de zaak van de Mohawk indianen in de media te behartigen. Hoewel ze daarbij probeerden om stereotypen over indianen te ontcrachten, ontsnapten ook Angus en Johanna zelf vaak niet aan het repertoire van het mythisch indianenopperhoofd.

Het laatste empirische hoofdstuk gaat over Marie Borchert, bakkersdochter en fotomodel uit Hengelo, die in 1928 trouwde met Joseph Sylvester, een marktkoopman uit Saint Lucia. Het koppel wordt tot op heden aangehaald om de tolerantie van de bevolking van Hengelo aan te tonen, maar Altena laat zien dat de flamboyante Marie en Joseph niet alleen op gefascineerde aandacht maar ook op kritiek en vooroordeel mochten rekenen. Altena beschrijft hoe Joseph en Marie, in de reclameteksten en -beelden die zij maakten voor de koopwaar van Joseph, speelden en spotten met stereotypen van hun tijdgenoten over 'negers'.

De kracht van dit boek is deels ook zijn zwakte: door de rijkheid aan bronnen en perspectieven verliest de lezer soms de rode draad van de analyse. De verandering van representaties door de tijd heen en het onderscheid tussen verschillende media en sprekers zijn niet altijd even scherp uitgekristalliseerd, evenmin als de standpuntbepaling van Altena ten opzichte van bestaande literatuur.

Dit doet echter weinig af aan de waarde van dit boek. Altena laat zien hoe flexibel, veelzijdig en variabel etnische identiteit is, en dat etnische minderheden niet alleen onderwerp maar ook scheppers van representatie zijn. Haar benadering maakt het mogelijk de mediarepresentatie van etnische identiteit niet alleen als een gevangenis of belemmering voor minderheden te zien, maar ook als een machtsmiddel en een opening naar de buitenwereld.

Saskia Bonjour
Leiden University
Institute for History

Els De Vos, *Hoe zouden we graag wonen? Woonvertogen in Vlaanderen tijdens de jaren zestig en zeventig* (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2012) 327 p.

ISBN 978-90-5867-908-6.

Zo dichtbij en toch zo verschillend! Dat is vaak de verzuchting van Nederlanders die door België rijden en de volstrekt andere aanblik van de woningen van onze zuiderburen op zich laten inwerken. In dit degelijk gedocumenteerde en fraai geïllustreerde boek duidt Els De Vos de maatschappelijke krachten die in de naoorlogse periode tot het karakteristieke Belgische woonlandschap geleid hebben: van de populaire ferme tot de woning met inpandige garage. Ze leidt de lezer op vakkundige wijze door het Belgische woud aan politieke, kerkelijke en standsorganisaties die hun achterban via een eigen verenigingsblad of tijdschrift met allerlei woonadviezen hebben bestookt. De Vos heeft de veranderingen in de woonadviezen, de zogeheten woonvertogen, van al die verschillende instanties die zij typeert als het maatschappelijk middenveld vooral geanalyseerd naar de mate van vooruitstrevendheid of traditionalisme. De term middenveld ontleent ze aan studies van de Nederlandse techniekgeschiedenis in de twintigste eeuw waarin op dezelfde wijze gekeken is hoe consumenten door verschillende organisaties geadviseerd werden over nieuwe praktijken en technieken.

In het sterk verzuilde Nederland was gek genoeg het aantal organisaties dat zich met woonadvies bezighield veel geringer dan in Vlaanderen waar alleen al binnen de katholieke zuil ettelijke organisaties bestonden. Nederland kende in de naoorlogse periode eigenlijk maar één instantie die zich nadrukkelijk met woon- in de zin van interieuradviezen bezighield en dat was de neutrale Stichting Goed Wonen. Na een vliegende start in 1948 raakten de bevoogdende interieuradviezen van Goed Wonen in de jaren zestig meer en meer in discredit. In 1968 wordt Goed Wonen opgeheven omdat de organisatie zelf inziet dat de tijd van smaakbetutteling voorbij is. Op dat moment bestaat er geen enkele Nederlandse organisatie meer op dat terrein.

Dat in België het woonadvies in de jaren zestig juist tot bloei kwam, heeft te maken met een wezenlijk verschil tussen de Belgische en de Nederlandse aanpak van de naoorlogse woningnood. Na de oorlog werd in België met wetgeving (Wet De Taeye) het eigen woningbezit van de kleine man gestimuleerd door riant subsidies, terwijl